

RAPPORT

Movium Partnerskap

Amalia Engström

Fritidens landskap: en studie av landskapets roll och potential i fritidsförvaltningarnas strategiska arbete.

Förstudie

Stad & Land nr 197

Stad & Land är en bokserie som ges ut av SLU Tankesmedjan Movium, som arbetar med stadsutvecklingsfrågor och vänder sig till dem som planerar, projekterar, anlägger, förvaltar och forskar om urbana landskap

ISBN: 978-91-8046-746-9

DOI: <https://doi.org/10.54612/a.49pehf199u>

Rapportfakta

Amalia Engström,
Projektledare
Institutionen för Stad och land, SLU Ultuna

Mattias Qviström
Institutionen för Stad och land, SLU Ultuna

Maria Gustafsson
Verksamhetschef kultur och fritid
Utbildnings-, kultur- och fritidsförvaltningen
Köpings kommun

Ylva Bökman
Utvecklingsledare friluftsliv
Kultur och Fritid
Täby kommun

Ola Nilsson
Chef idrott- och friluftsenheten
Fritidsförvaltningen
Vallentuna kommun

Charlotte Holmberg
Enhetschef Friluftsliv
Sektor Livsmiljö
Gävle kommun

Detta projekt är genomfört inom ramen för Movium Partnerskap

Movium partnerskap erbjuder möjligheter för samarbete och erfarenhetsutbyte. Med Movium Partnerskap ökar organisationen personalens kompetens, medverkar till branschens utveckling, får kontaktytor med SLU, Movium och branschen och har möjlighet att delta i forskningsprojekt och gemensamma aktiviteter.

Kontaktpersonen och anslutna användare får alla Moviums prenumerationstjänster, rabatt på Moviums kurser, seminarier och konferenser. De erbjuds också tillfällen för erfarenhetsutbyte och breddar sitt kontaktnät genom att delta vid nätverksträffar.

Nätverket Movium Partnerskap bidrar till en process där bransch och forskare vid SLU delar omvärldsbevakning och inspirerar varandra i kreativa samtal om aktuella frågor ca sex gånger per år.

Partnerskapets forskningsprojekt har som mål att utveckla kunskap som är relevant för både universitet och bransch. Movium Partnerskap bekostar maximalt 50 procent av beviljade forskningsprojekt, resterande står en eller era partners för. Ansökan sker via Moviums hemsida två gånger per år och görs av en forskare knuten till LTV-fakulteten vid SLU och minst en partner. Exempel på aktiviteter är kunskapssammanställningar, seminarier, workshops och konferenser.

Harald Klein

Movium Partnerskap

Innehållsförteckning

Rapportfakta	3
Detta projekt är genomfört inom ramen för Movium Partnerskap	4
Inledning.....	7
Syfte	7
Bakgrund: landskapet som arena och resurs.....	8
Genomförande och resultat.....	9
Projektets struktur och deltagare	9
Intervjusamtal och platsbesök	10
Gävle.....	10
Vallentuna.....	11
Köping	13
Täby.....	15
Reflektion: olika förutsättningar och gemensamma utmaningar	17
Seminarium	18
Workshop.....	20
Frågeställningar inför fortsatt forskning	21
Avslutande reflektion.....	23
Publicering och spridning	25
Referenser	25

Inledning

Fysisk aktivitet och rörelse är två centrala teman i arbetet mot en förbättrad folkhälsa. Det är sedan länge belagt att rörelse främjar såväl fysisk som psykisk hälsa (WHO 2019). Rörelse i naturen eller i det gröna landskapet är även det bevisat positivt ur hälsosynpunkt (White et al. 2021; Dobson et al. 2023). Fysisk aktivitet kommer i många former men en stor del av den fysiska aktiviteten kan även ses som en central del av en meningsfull fritid. Det är på fritiden vi har möjlighet att idrotta, promenera, ströva, rekreera oss och upptäck vår omgivning. Med bakgrund mot detta finns ett behov att studera mötena och skärningspunkterna mellan fritid, fysisk aktivitet, och landskapet. Det här projektet avser att göra just det, med ett perspektiv på de kommunala fritidsförvaltningarnas arbete.

Att planera för fritid och fysisk aktivitet är en komplex uppgift. Inte sällan så komplex att frågan delas upp mellan olika delar av den kommunala förvaltningen. Idrottsfrågor behandlas av en kompetens, friluftsförvaltning av en annan, grönstruktur och offentliga rum av ytterligare andra. I denna sektoriella uppdelning råder överhängande riska att komplexiteten går förlorad och möjligheterna till ett strategiskt arbete för att främja fysisk aktivitet blir lidande (Engström 2023).

Vikten i att samverka mellan olika kompetenser och behovet att inkludera fritidsförvaltningarnas perspektiv i samhällsplaneringen är en fråga som diskuteras både inom forskning som i professionen (Faskunger & Tobiasson 2023). I detta projekt vill vi lägga fokus på fritidsförvaltningens kompetens och möjlighet att arbeta strategiskt i frågor om aktiv fritid, framförallt genom att undersöka *landskapet* som resurs för fritidsförvaltningarnas strategiska arbete.

Ett landskapsperspektiv är ett mångbottnat perspektiv, som inte enbart berör naturen eller det gröna (Lindholm 2012). Landskapsperspektiv i den här kontexten kan snarare ses som ett perspektiv för att diskutera relationer, mellan platser, praktiker, funktioner och aktörer. Att diskutera aktiv fritid och fritidsplanering från ett landskapsperspektiv skulle därmed kunna innebära att dels vidga synen på den konkreta och fysiska infrastrukturen för aktiv fritid, från det väldigt programmerade till den mångfald av olika aktiviteter som landskapet kan stödja. Det kan även innebära att undersöka hur processer och arbetsmetoder kan se ut för att hantera komplexiteten i landskapet och mångfalden av perspektiv på aktiv fritid. Eller för den delen ett undersökande av de många historiska lager av tidigare planeringspraktiker som har format det rekreativa landskapet (Pries & Qviström 2021). Ett landskapsperspektiv kan därmed vara en väg för gränsöverskridande undersökande av hur det konkreta materiella, det processuella och historiska kan generera strategier och innovativa metoder för fritidsplanering.

Syfte

Projektet syftar till att genom ett gemensamt lärande mellan praktik och akademiska skapa en djupare förståelse för landskapet som arena för en aktiv fritid och som resurs för fritidsplanering. Ett ytterligare mål är att föra samman praktiker i olika

kommuner och med olika förutsättningar för fritidsplanering och initiera en diskussion om metoder, strategier, hinder och utmaningar för att inkludera genomgripande landskapsansats i fritidsplaneringen.

Därutöver syftar projektet till att ligga till grund för framtida ansökningar för fortsatt forskning kring fritidsförvaltningarnas strategiska arbete och om möjligheter och utmaningar med ett landskapsperspektiv i fritidsplaneringen.

Resultatet med studien förväntas därmed innefatta dels en arena för samverkan mellan kommuner, dels ett faktablad, en populärvetenskaplig artikel och fortsatta frågeställningar samt fördjupat kunskap om framtida forskningsbehov.

Bakgrund: landskapet som arena och resurs

I en studie genomförd av EU-kommissionen tillfrågades ett urval svenska medborgare om sina vanor gällande fysisk aktivitet (European commission 2022). Resultatet visar att platsen för att utöva fysisk aktivitet varierar stort. Många anger idrottsplatsen eller gymmet som arena, men även parken och utomhus generellt seglar upp som en plats där 37 % säger sig utföra sin fysiska aktivitet. På vägen mellan hemmet, jobbet, affären och skolan är även det en 'yta' där fysisk aktivitet utövas. Det är därmed inte enbart anläggningar som lockar, eller som är tillgängliga, för den aktiva fritiden. Lika viktigt är parken, de offentliga miljöerna, den tätortsnära skogen. Detta bekräftas även av svensk forskning som visar på vikten av det tätortsnära landskapet för rörelse (Lehto et al. 2022). Arenan för aktiv fritid är därmed inte solkar och enkel att definiera.

Mångfalden i den aktiva fritidens arenor gör att ansvaret för att *planera* för aktiv fritid kommer att hamna inom olika kommunala domäner. Från fritidsförvaltningarnas arbete med anläggningar och rekreations- eller friluftsområden, till landskapsplanering och fysisk planering av offentliga rum, bostadsområden och parker (Engström 2023). Att hantera fritidens rum som enskilda distinkta platser, och välavgränsade aktiviteter, med olika organisatorisk hemvist kommer inte täcka in hela den komplexitet av aktiviteter som sker inom ramen för en aktiv fritid. Därför kan ett landskapsperspektiv vara behjälpligt för att tänka kring fritidens landskap som ett komplext landskap som delvis består av anläggningar, men även av mer eller mindre programmerade offentliga ytor, natur, grönstråk och stadsmiljö.

Ett landskapsperspektiv kan även vara en väg för att tydligare adressera de historiska lager av tidigare planeringsinitiativ som har format landskapet. Framförallt inom fritidssektorn går det tydligt att se arvet av tidigare planeringsinitiativ, inte minst från de "gyllene åren" för rekreationsplanering i Sverige, 1960- och 70-talen (Stenseke & Hansen 2014). Under den här perioden lyftes idrott, friluftsliv och fritid som centrala frågor i välfärdspolitiken. Intresse från statliga och kommunala aktörer var stort och en stor del av den infrastruktur som finns idag, i form av idrottsplatser,

rekreationsområden, tätortsnära skidbackar, löpspår och grönområden, har sin grund i den välfärdsplanering som skedde samtidigt som miljonprogrammets utbyggnad (Mack 2021; Pries & Qviström 2021; Norberg 2004).

Landskapet är därmed både en arena för aktiv fritid, men även en resurs för planering för aktiv fritid. Både som mångfacetterad arena som spänner från det tätortsnära gröna, till strövområden och specifika anläggningar. Men även inte minst med tanke på det materiella arv från välfärdsplaneringens dagar som fortfarande karaktäriserar fritidslandskapet i många kommuner.

Genomförande och resultat

Projektets struktur och deltagare

Projektet är en förstudie med mål att identifiera frågeställningar för fortsatt forskning kring landskapets roll i fritidsförvaltningarnas strategiska arbete, i samverkan med de deltagande kommunerna. Med det i åtanke har projektets metoder utformats för att dels ge de deltagande kommunerna utrymme att enskilt reflektera över deras arbetsmetoder och utmaningar i breda termer kring fritidsplanering (i de båda sektoriella hemvisterna 'idrott' och 'friluftsliv'). Dels att i samverkan med de andra kommunerna gemensamt diskutera utmaningar och möjligheter med strategisk fritidsplanering, i relation till ett landskapsperspektiv.

I och med att kommunerna själva har rådighet över hur arbetet inom förvaltningarna ska se ut är det inte självklart att hitta samma befattningar och ansvarsbeskrivningar i landets alla kommuner. På fritidsförvaltningarna hittas ofta befattningar rörande idrotts- eller friluftsstrategiskt arbete. Ibland finns den ena, men inte den andra, ibland går ansvarsområdena ihop eller överlappar olika befattningar. I arbetet med projektet Fritidens landskap har vi engagerat medarbetare på de deltagande kommunerna som på olika vis arbetar med strategiska frågor inom antingen idrott eller friluftsliv. Detta har initierat intressanta debatter om begreppens innebörder, och dess betydelse för den typ av arbete som bedrivs. En majoritet av deltagarna har sin hemvist inom friluftslivsfrågor.

De deltagande kommunerna har olika förutsättningar, dels i fråga om politisk prioritering av fritidsfrågor och den kommunala organisationens uppbyggnad, men även i fråga om befolkningsmängd och geografisk yta.

	Invånare, 2022	Landareal km ² (total areal km ²)
Gävle	103 493	1613 (3198)
Köping	26 120	604 (644)
Täby	75 137	61 (71)
Vallentuna	34 851	358 (368)

Tabell 1: Deltagande kommuner samt invånarantal och yta. Källa: Statistiska centralbyrån.

Projektet vilar på en kombination av intervjusamtal, platsbesök, seminarier och en avslutande workshop. Intervjuerna och fältbesöken gav möjlighet till närstudier av de olika kommunernas arbete och fungerade som en metod för att samla in reflektioner och utmaningar som identifierades av kommunernas tjänstepersoner. Sammanställningarna av intervjuer och fältstudier formade, tillsammans med de teman som lyftes av tjänstepersonerna, utgjorde grunden för ett antal diskussionsteman som behandlades under det webbaserade seminariet. Den avslutande workshopen byggde vidare på utmaningar och trender som identifierats under seminariet och gav upphov till en samling frågeställningar som projektdeltagarna lyfte som relevanta för fortsatt forskning.

Intervjusamtal och platsbesök

Intervjusamtalen med tjänstepersonerna i de deltagande kommunerna följde en lös struktur baserat på tre teman (se tabell 2).

Organisation och ansvar:
Kommunens organisering – hur är ansvaret fördelat vad gäller rekreation, friluftsliv, fysisk aktivitet, fritid?
Hur ser möjligheterna ut att samverka med andra avdelningar/förvaltningar?
Metoder och arbetssätt:
Hur hanteras frågor av mer strategisk karaktär?
Vad har ni för metoder och arbetssätt idag?
Vad skulle ni vilja utveckla – och hur?
Kopplat till fysisk planering:
Är friluftsliv/rörelse/rekreation med i tidiga skeden? Eller i senare skeden?
Exempel på projekt där ni har samverkat med stads/landskap/fysisk planering, eller projekt/initiativ där ni har utvecklat något utöver förvaltande karaktär.

Tabell 2: Teman och frågor inför intervjusamtal.

Intervjusamtalen sträckte sig över ca två timmar och utgick från temana i tabellen ovan. Stort utrymme lades vid att plocka upp ytterligare teman som lyftes av tjänstepersonerna. På så vis kunde flera utmaningar och reflektioner lyftas fram och diskussionen kunde anpassas till de specifika förutsättningarna i varje kommun. Under följande rubriker så ges en sammanfattning av intervjusamtalen med fokus på ett centralt exempel eller en central process som lyftes.

I samband med intervjuerna gjordes kortare fältstudier i kommunerna. Fältstudierna genomfördes av Amalia på egen hand och besöksplatserna valdes ut efter studier av kommunens styrdokument och i vissa fall utifrån rekommendationer av tjänstepersonerna. Erfarenheter av fältstudierna vävs också in under följande rubriker.

Gävle

I Gävle deltog medarbetare som främst arbetar med friluftsförfrågor men även landskapsarkitektur. I intervjusamtalet lyfts att friluftslivet är viktigt för Gävle kommun. Det finns ett stort gehör för friluftslivsfrågor i den kommunala planeringen och samverkansgrupper för att bevaka och integrera friluftslivet in i planeringen beskrivs som vanligt. Samverkan med andra aktörer inom kommunen beskrivs som god och samsynen kring friluftslivets viktiga roll underlättar samverkan. Ett gott samarbete med kommunekologerna gör också att kommunekologerna ibland kan föra friluftslivets talan eller påpeka vikten av att bjuda in friluftssektorn i samhällsplaneringen.

En eventuell faktor för samverkan är att kommunen sedan 2019 har förändrat den kommunala organisationen. Från att ha strukturerat arbetet i olika förvaltningar har man nu en gemensam, kommunövergripande, förvaltning som är uppdelad i olika sektorer och avdelningar. Varje sektor svarar mot en facknämnd. Inom sektorn Livsmiljö Gävle ligger ansvar för både den detaljerade samhälls- och stadsplaneringen samt kultur och fritid vilket inkluderar friluftsliv och idrottsfrågor.

Friluftsliv är centralt i Gävles kommunövergripande styrdokument. Översiktsplanen för fram friluftsliv som en viktig del av Gävle kommuns attraktivitet och som ett tema som är värt att bevaka och utveckla. Även ur ekonomisk synpunkt är friluftsliv viktigt, vilket syns i översiktsplanen som beskriver att "Aktiviteter inom rekreation, naturturism och rörligt friluftsliv är dessutom en stor, viktig och växande näringsgren." (Gävle kommun 2017: 44).

Kommunen har även en friluftsförfrågan som togs fram av avdelningen för fritid 2022. I friluftsförfrågan förs en diskussion om det sömlösa landskapet för friluftsliv som spänner över kommungränser och rör sig mellan olika anläggningar, naturområden och platser. Sektorsövergripande samarbete lyfts upp som centralt och som ett svar på risken för sektoriell uppdelning. Friluftsförfrågan beskriver hur "Arbete med detaljplaner, natur- och båtutrustningsfrågor, naturpedagogik, idrotts- och rekreationsanläggningar, natur- och parkskötsel är bara några ämnen som hanteras av olika enheter och sektorer inom kommunen." (Gävle kommun 2022, sida 8). Friluftsliv behandlas i relation till flera andra av kommunens verksamhetsområden och behandlar även utmaningar så som planering för säsongsskiftningar och information samt kommunikation. Till kommunens friluftsförfrågan finns en processinriktad handlingsplan som listar en mängd specifika åtgärder som spänner mellan kunskapsinhämtning och omvärldsbevakning till särskilda satsningar på specifika anläggningar och brukargrupper. Planen innehåller även material för att vägleda bedömning av friluftskvaliteter på olika platser, ett material som kan underlätta att ta hänsyn till friluftslivsfrågor i kommunens fysiska planering.

Friluftsförfrågan är därmed ett viktigt dokument i kommunen, vilket också lyfts i intervjusamtalet. Vi diskuterar även andra pågående processer för strategiskt arbete kring grönsplanering och lekplatser och spontanidrottsplatser. Ett viktigt tema som

lyfts är behovet att hitta rätt ambitionsnivå i det strategiska arbetet. Ambitionsnivån är en nyckelaspekt för att få politisk bärning för det strategiska arbetet, och ambitionsnivån kan lätt ändras i relation till yttre faktorer. En lägre befolkningstillväxt än tidigare prognostiserats kan till exempel leda till en sämre kommunal ekonomi, och på så vis påverka vad politiken vill och kan kommunicera utåt till invånarna.

Kommunen har även ett idrottspolitiskt program som behandlar prioriterade satsningar för att öka tillgängligheten till idrotten där spontanidrott lyfts som särskilt viktigt. Idrottsplanen lägger mindre vikt vid utvecklande av specifika anläggningar.

Bild 1: Skogslekplatsen i det nya bostadsområdet Södra Hemlingby där närhet till natur och friluftsliv är centrala teman i planeringen.

Vallentuna

I Vallentuna kommun ligger ansvar för idrott och friluftsliv på fritidsförvaltningen. Fritidsförvaltningen har en gemensam stabsfunktion med kulturförvaltningen och där sker även en del av det strategiska arbetet kring idrott och friluftsliv. I intervjusamtalet deltog två medarbetare från Fritidsförvaltningen, med arbetsuppgifter inom idrott, anläggningar och idrottsstrategi. Arbetet med idrottsstrategi arbete går dock utöver det som traditionellt faller under begreppet

idrott, en diskussion förs därför kring begreppen och en eventuell ändring av arbetstiteln just får att fånga in ett större rörelseperspektiv.

Vikten av att främja samverkan inom kommunen lyfts upp som en central utmaning i Vallentuna. Det finns en politisk vilja till att integrera och samverka kring bland annat rörelse och fysisk aktivitet men i det dagliga arbetet är det svårare att hitta arenor för samverkan.

Fritidsförvaltningen tog, på uppdrag av fritidsnämnden, fram en kartläggning av friluftslivsarbetet i kommunen. Stor vikt läggs vid att identifiera både de kommun-interna kompetenserna som på olika vis arbetar med friluftsliv. Interna styrdokument och mål listas och ger en bild av det pågående arbetet. I rapporten diskuteras bristen på sammanhållet arbete kring friluftsliv; *"Det finns inget nätverk eller gemensamt styrsystem för uppföljning och utveckling av Vallentunas friluftsliv"* (Vallentuna kommun 2018). Flera förvaltningar och avdelningar identifieras som centrala för friluftslivet men idag saknas en gemensam struktur och intern samverkan pekas ut som en arena i behov av utveckling. Frågor som riskerar att falla mellan stolarna lyfts fram på basis av kartläggningen av de interna aktörernas ansvarsområden. Kartläggningen diskuterar även andra offentliga aktörer som på olika vis arbetar med friluftsliv. Bredden på perspektiv som går att anlägga på friluftsliv blir synlig i listan på aktuella myndigheter, nationella mål och dokument. Det är tydligt att friluftsliv tangerar aspekter av folkhälsa, miljö, integration och samhällsplanering. Vid sidan av de organisatoriska och målsättande ramarna för friluftslivsarbetet så kartläggs platser för friluftsliv och vandringsleder i kommunen. Vid sidan av kartläggningen så saknas i dagsläget måldokument för fritidsförvaltningen, både vad gäller idrott och friluftsliv, eller för den delen den bredare ansatsen kring rörelse.

Ett exempel på breddade ansatser kring rörelse och samverkan kring friluftsliv kan nämnas. Dels det konkreta projektet Snapptunas aktivitetsyta som ett exempel på hur en bredare förståelse för rörelse kan se ut i konkret genomförande.

På Snapptunafältet har Vallentuna kommun i samarbete med Korpen Vallentuna, Arvsfonden, Riksidrottsförbundet och organisationen Riskful play tillsammans utvecklat en aktivitetsyta. Ytan innefattar en mängd olika strukturer som ska uppmuntra till lek och rörelse, i en bred bemärkelse. I samband med genomförandet så anlades även en ny gång och cykelväg samt belysning till platsen. Snapptunafältet har sedan tidigare varit en plats för rekreation, fotboll och discgolf. Hela grönytan är delvis ett arv från planeringen av de omkringliggande bostadsområdena, under 1960-tal. Ytterligare en faktor som uppmunar till rörelse är att området saknar parkeringsplatser. För att ta sig till aktivitetsytan får gång och cykelbanan användas. Initialt fanns farhågor kring att avsaknaden av parkeringar skulle avskräcka eventuella användare men efter platsens iordningsställande har kommunen kunnat observera en stor mängd användare. Rörelsen *till* aktivitetsytan, och det omkringliggande landskapet, blir därför en central del av *upplevelsen av*

aktivitetsytan. En faktor som möjliggjorde satsningen på Snapptunafältet var samverkan med externa aktörer.

Bild 2: En vy över Snapptunafältets aktivitetsyta.

Köping

I Köping deltog två medarbetare från kultur- och fritidsförvaltningen med arbetsuppgifter inom idrott och anläggningar. Fältstudierna och intervjun med kom att kretsa kring ett specifikt projekt som är i genomförande. I centrala Köping har det sedan länge funnits ett stort idrottsområde, Kristinelunds sportfält, även kallat Krillan. Som ett levande arv från 1970-talet har området stött det lokala föreningslivet inom idrott. Området har också innefattat ett grönområde, eller grön yta, omringat av träd och buskage. Lösa diskussioner inom kommunen angående utvecklingen av platsen, där eventuell bostadsbebyggelse diskuterades, ledde till ett intern arbete med att hitta andra alternativa vägar för att utnyttja platsen. Ett program togs fram för att utveckla den idag outnyttjade grönytan till en mångfunktionell plats (Köpings kommun & WSP 2020). Projektet har möjliggjorts av stort politiskt engagemang samt samverkan mellan olika kommunala förvaltningar och avdelningar. Möjligheten till samverkan upplevs som god och i fråga om Kristinelunds sportfält har även kommunens invånare visat stort engagemang. Just det höga deltagandet i den inledande dialogprocessen lyfts som avgörande i att skapa

ett politiskt intresse. Själva utförandet av projektet görs i stort av lokala entreprenörer.

På Kristinelunds sportfält återanvänds tidigare infrastruktur och det befintliga landskapet som resurs för att binda samman idrottsaktiviteter på de mer programmerade ytorna för tex fotboll och isssport med ett böljande landskap för löpning, skidåkning spontanidrott. Rymligheten som återfanns på platsen, även det ett arv från tidigare planering, är viktig här då den möjliggör för aktiviteter och funktioner som kräver utbredning. De planerade skidspåren behöver sin sträcka och landskapet som skapas upplevs genom långa siktlinjer.

Bild 3: En av de nya entréerna till Kristinelunds sportfält, eller 'Krillan'.

Kristinelunds sportfält i Köping är ett gott exempel på hur välfärdens landskap kan utgöra en positiv resurs för nya innovativa planeringsinsatser. Det rekreativa arvet vidareutvecklas och utvidgas till att inkludera fler funktioner och aktiviteter istället för att upplåta platsen till annan exploatering.

Det har uppkommit klagomål från vissa av de idrottsföreningar som sedan tidigare är aktiva på sportfältet. Problem med utomstående personer som stör träningar och matcher har skapat konflikt. Iden om att ha ett öppet fält, utan staket mellan de organiserade idrotternas platser och spontanidrotten fick ses över. Konflikterna visar på svårigheterna med mångfunktionalitet, och vikten av kontinuerlig dialog. Kanske

framförallt mellan föreningar som har varit verksamma länge på en plats som nu står under förändring.

I Köping finns inget sammanhållet ansvar för friluftsförfrågor hos kultur- och fritidsförvaltningen. Istället är friluftslivsfrågan uppdelad i kommunen. Det kommunala bolaget VME (Västra Mälardalens Energi & Miljö AB) sköter driften av de flesta friluftsanläggningar och näringslivsenheten på kommunledningsförvaltningen sköter de frågor som hamnar under turism kopplat till friluftsliv. Inte heller något övergripande strategiskt dokument finns, utöver översiktsplanen. Ett kultur- och idrottspolitiskt program ska tas fram inom närtid.

Täby

I Täby kommun genomfördes intervjusamtalet med två tjänstepersoner på Kultur- och fritidsförvaltningen, med rollen friluftsstrateg och tillförordnad avdelningschef för Sport och Förening. Täby kommun är idag i en process för omtag i friluftsplanningen. Fram till nyligen, under pandemiåren, låg friluftsförfrågan på det kommunala fastighetsbolaget Täby Fastighet AB (TFAB). Stor vikt lades då på förvaltning av anläggningar för friluftsliv. Åren under covid-19 pandemin flyttades ansvaret för friluftslivsfrågan till kultur- och fritidsförvaltningen, och kultur och fritidsnämnden. Friluftsförfrågan faller in under verksamhetsområdet Sport och Förening och kompetensen som finns på KUF rörande idrott och fysisk aktivitet kompletteras nu med kompetens kring friluftslivet. Förfrågan kring friluftsliv är därmed även ny för nämndens politiker och intresset upplevs som stort för att utveckla kunskapen kring friluftsförfrågor.

Friluftslivet, som tjänstepersonerna beskriver det, bör ses som ett komplement till idrottsförfrågorna. I och med att både idrott och friluftsliv nu ligger under samma förvaltning finns möjligheter att inkorporera båda dessa perspektiv inom ett större arbete för rörelse. Med flytten av friluftsansvaret från TFAB finns en ambition, och möjlighet, att utveckla det redan befintliga strategiska arbetet med friluftsliv. Bland annat genom att gå vidare med analys och omvärldsbevakning kring mer strategiskt arbete utöver drift av lokaler. Sedan 2016 finns ett program för det rörliga friluftslivet i Täby (Täby kommun 2016). Ett omfattande förarbete med kartläggning av befintliga anläggningar och reflektioner över förbättringspotential togs fram. Den antagna versionen av friluftsprogrammet lägger vikt vid att sätta upp ett antal mål för friluftslivsarbetet i Täby, och föreslår kommande investeringar. Arbetet med planen pågick då ansvaret för friluftsförfrågor låg på TFAB, vilket avspeglas i dess fokus på förslag på konkreta driftsåtgärder.

Den urbana utvecklingen är stark i Täby. Många stora utvecklingsprojekt är pågående och med detta kommer behovet att säkerställa kommunal service till de befintliga och kommande invånarna. I kommunens grönplan, liksom i översiktsplanen, adresseras vikten av grönytor genom det kommunövergripande målet "Halva Täby grönt" (Täby kommun 2022a; 2022b). Att beakta det målet är viktigt i relation till den snabba exploateringen. Den geografiska fördelningen av gröna miljöer blir en utmaning då

kommunens utveckling sker starkt centrerat kring befintliga tätorter i sydväst, medan större sammanhållande naturområden främst hittas i nordöst. Närheten till att utöva friluftsliv är en utmaning och behovet av multifunktionalitet på de tätortsnära grönområdena är stort. Grönplanen lägger stor vikt på gröna miljöer som främjare av fysisk aktivitet och rekreation.

I kommunens lokalförsörjningsplan ligger fokus på idrottsverksamhet (Täby kommun 2023). Fotbollsplaner, ishallar och idrottshallar diskuteras och prognostiseras. Friluftslivets anläggningar är inte tagna i beaktande. Här syns olikheten i hur idrottens mer specifika respektive friluftslivets mer ospecifika och geografiskt utbredda anläggningar kan hanteras i den interna planeringen, vid sidan av kommunens grönplan. Kultur och fritidsförvaltningen har sedan 2019 en anläggningsplan för idrottsanläggningar som revideras årligen (Täby kommun 2019). I planen diskuteras invånarnas och föreningarna önskemål och behov. Bland annat pekas det på skillnader där pojkar främst efterfrågar anläggningar för organiserad idrottsaktivitet medan flickor oftare efterfrågar platser för spontan aktivitet, oftare utomhus.

Täby kommun har ett starkt föreningsliv och medborgarna är aktiva i kommunens kanaler för felanmälan och liknande. Kommunikation med medborgarna är därför en central fråga i kommunen, även vad gäller friluftsliv och fritidsplanering. Att utveckla ett mer strategiskt och proaktivt arbete ses som en central del i att tidigt identifiera motstridiga intressen och aktiviteter. Med ett ökat befolkningsunderlag ökar även behovet av god planering vad gäller de befintliga friluftsområdena, parkernas och idrottsanläggningarnas multifunktionalitet.

Bild 4: Foto från det tätortsnära naturområdet i Ella park. En skylt är uppsatt som lyder "Cykling och ridning förbjudet i motionsspåret enligt lokala ordningsstadgan". Att hantera potentiella konflikter och kanalisera aktiviteter är en utmaning när många ska nyttja samma platser.

Reflektion: olika förutsättningar och gemensamma utmaningar

Hantering av fritidsfrågor, med speciellt fokus på idrott och friluftsliv, varierar i de olika kommunerna. I Gävle, Vallentuna och Täby finns specifika positioner med ansvar för friluftslivsfrågor och planering (i Vallentuna är dock den tjänsten för närvarande vakant, och i Täby nyligen inrättad). Detta vid sidan av medarbetare som hanterar idrott och föreningsliv. I Köping är friluftslivsfrågorna uppdelade på olika tjänster, från skötsel som hanteras av VME (Västra Mälardalens Energi och miljö AB) och frågor om turism kopplat till friluftsliv som hanteras av avdelningen för näringsliv som ligger under kommunledningsförvaltningen. Det skapar olika förutsättningar för hur frågor av strategisk karaktär kan hanteras.

Olikheterna i vem som äger ansvar för vilka frågor, och hur samverkan med andra interna och externa aktörer ser ut är i sig en grund för behov av mellankommunal samverkan. Genom gemensam diskussion kan olika organiseringsformer jämföras och undersökas. Den politiska prioriteringen av idrott respektive friluftsliv kommer även att påverka möjligheterna att få gehör för förslag och projekt.

Alla de deltagande kommunerna har ett tydligt arv efter välfärdsplaneringen för aktiv fritid. Detta arv förvaltas och vidareutvecklas på olika vis. Hemlingby (Gävle) och Skavlöten (Täby) är exempel på friluftsgårdar som fortfarande har en central roll i rekreativa infrastrukturen. Kristinelunds sportfält och Snapptunafältet är exempel på hur det fysiska arvet kan ges delvis nya syften, men utan att rubba på dess roll för den aktiva fritiden.

Kommunerna står även inför olika utveckling i fråga om stadsbyggnad och exploatering. Utbyggnadstakten ger olika förutsättningar att samverka med den fysiska planeringen. Däremot diskuterades behovet av multifunktionalitet av alla kommuner, dock från något olika vinklar. I Täby och delvis i Gävle handlade frågan om att möjliggöra aktiviteter även i de mer tätbebyggda områdena som nyligen har utvecklats eller som är under planering. I Köping handlade multifunktionalitet om att utnyttja potentialen i det redan befintliga fritidslandskapet. Samma diskussion fördes delvis i Vallentuna, med tillägget av behovet att möjliggöra platser för fysisk aktivitet i vardagslivet.

Trots de olika förutsättningarna i de deltagande kommunerna togs alltså delvis likartade utmaningar upp. Dessa togs vidare in i det efterföljande seminariet, då omformulerade till ett antal diskussionsfrågor. Dessa diskussionsfrågor är en del av projektets resultat då de även kan fungera som språngbräddor för fortsatta studier.

Seminarium

Under seminariet gavs deltagarna tillfälle att diskutera med varandra utifrån projektets fokus, och utifrån ett antal diskussionsfrågor eller diskussionsteman som har uppkommit i intervjusamtalen. Dessa skickades ut till deltagarna i förhand, tillsammans med agendan för seminariet. Deltagarna fick även utrymme att lyfta teman som inte hade identifierats i de förformulerade diskussionsfrågorna.

I följande bilder (bild 5-7) återges diskussionsfrågorna, så som de presenterades i det utskickade materialet.

1. Begrepp: Hur stor betydelse har begreppen för hur friluftsliv-idrott-rörelse-fysiskaktivitet kan planeras och förvaltas?

Idrotten och friluftslivet är ofta (inte alltid) placerade i samma förvaltning, men ofta (inte alltid) separerade på olika avdelningar. Ibland saknas friluftslivet som eget ansvarsområde och ibland täcker arbetsuppgifterna för 'idrotten' delvis in friluftslivsfrågor, eller fysisk aktivitet i bredare bemärkelse än vad som kan uppfattas som idrott (om man utgår från en förståelse av idrott som organiserat och tävlingsfokuserat). Begreppet rörelse har bland annat lyfts som ett möjligt sätt att bredda diskussionen och praktiken för att främja folkhälsa. Är en gemensam bas strategiskt för att kunna lyfta frågorna i flera sammanhang?

Möjligheter finns i att främja rörelse i bredare bemärkelse. Men risker finns också, tex finns att strömlinjeforma allt för mycket genom att göra naturen allt för 'tillrättalagd' för det friluftsliv som önskar den 'icke tillrättalagda' naturen, eller delvis förlora relationer till föreningar om intresset tydligare läggs på icke-organiserade aktiviteter.

2. Formen och lokalisering av anläggningar: Går det att hitta synergier mellan det 'programmerade' och det 'vilda'?

Idrotten och friluftslivets anläggningar skiljer sig åt i viss bemärkelse. Medan idrottens platser ofta är avgränsade och anpassade eller programmerade efter vissa funktioner är friluftslivets anläggningar oftare (men inte alltid) integrerade i omgivningen utan lika distinkta gränser. Natur, vatten, luft som friluftslivets anläggningar kräver annan typ av underhåll och annan approach än mer 'distinkta' anläggningar. Eller är detta påståendet fel, finns det snarare fler gemensamma utmaningar, tex i fråga om relationer till föreningskrav, tillgänglighet, skapandet av inspirerande miljöer?

Vilka synergier är möjliga mellan olika miljöer och platser, och vad behövs för att möjliggöra dessa?

Vilka andra miljöer och platser bör tas i beaktande som delar i fritidens landskap?

Bild 5: Diskussionsfråga 1 och 2 från seminariet.

3. Vikten av, och riskerna med, multifunktionalitet: "var delar vi och var delar vi inte?"

Multifunktionalitet är ofta ett måste när tillgång till mark är begränsad. Att tänka multifunktionalitet kan även bidra till att nya innovativa platser/projekt uppstår tex genom att möjliggöra för större utnyttjande av en plats för fler aktiviteter, under flera tider/årstider ett effektivare markutnyttjande och en mer befolkad plats.

Men finns det en gräns för multifunktionalitet? Finns det även ett behov av att kanalisera särskilda aktiviteter till vissa platser? Bland annat för att undvika konflikter och spänningar mellan utövare, men även för att begränsa tryck/slitage. Och hur ska det kommuniceras? I vilka miljöer funkar multifunktionalitet och i vilka miljöer funkar det inte?

4. Data och nyckeltal – Hur planera strategiskt i brist på data och mått?

Från föreningslivet går det att få viss data, och bokningar på anläggningar ger vissa indikatorer. Andra tekniker finns för att mäta användare av vandringsleder etc. men stor del av det spontana idrottandet/friluftslivet är svårt att mäta och sätta i siffror (och svårt att beskriva vinsterna i ekonomiska termer). Hur kan man planera utan data och siffror? Alternativt – vilken typ av data behövs, vilket typ av underlag? Finns det även här en vinst av att samverka/dela/jämföra data?

Bild 6: Diskussionsfråga 3 och 4 från seminariet.

5. Samverkan intern och externt: Hur kan utmaningar inom planering för friluftsliv-idrott-rörelse-fysiskaktivitet formuleras i termer som går utöver existerande stuprör?

Samverkan lyfts ofta som en väg för att förbättra planeringen och förvaltningen av både idrotts och friluftssatsningar. Vilka är framgångsfaktorerna för samverkan med andra delar av den kommunala organisationen? Och vad är framgångsfaktorerna för att samverka med andra externa aktörer – föreningar, företag, konsulter etc? Är vissa ämnen lättare att samverka kring än andra? Och vilka är fallgroparna?

Vilken typ av kunskap skulle andra förvaltningar behöva ha från er verksamhet för att få en bättre förståelse för era utmaningar/behöv? Vilken typ av kunskap skulle ni behöva för att samverka med andra avdelningar/förvaltningar? Och med andra offentliga, privata eller ideella aktörer?

6. Historien som resurs: Kan ett historiskt perspektiv vara av nytta för dagens planering?

I Köping, Vallentuna, Täby och Gävle finns många arv från en tidigare planering för friluftsliv-idrott-rörelse-fysiskaktivitet. Detta arv kommer dels i form av friluftsområden men även idrottsplatser och grönområden generellt. Att förvalta detta arv är en central del i att tillhandahålla bra anläggningar och områden för kommunens invånare. Men dessa platser kan även vara grund för en vidareutveckling. Dels kan nya aktiviteter läggas till, nya brukargrupper kan bjudas in och ambitioner i fråga om deltagande kan lyftas, i takt med tidens utmaningar

Häri ligger ett antal utmaningar, dels vad gäller redan etablerade förenings syn på förändringar. Ytterligare en utmaning ligger i att argumentera för vikten att behålla/vidareutveckla platser eller anläggningar som i dagsläget kanske inte är helt funktionella.

Är det relevant att inkorporera ett historiskt perspektiv i en analys av nuläget? Vad skulle i så fall vara relevant, tankarna och argumenten bakom en tidigare planering, information om specifika befintliga eller före detta anläggningar?

Den kommunala verksamheten är i mångt styrt av olika skiftande tidsperspektiv. Mandatperiodens 4-års cykler, personalbyten och enskilda projekts tidsplaner. Det kan vara nog så komplicerat att arbeta strategiskt och långsiktigt med tanke på alla sådana tidsperspektiv, blir ett historiskt perspektiv bara en ytterligare komplicerande ram?

Bild 7: Diskussionsfråga 5 och 6 från seminariet.

Seminariet gav möjlighet för projektets deltagare att samtala med varandra för att hitta gemensamma utmaningar och trender i deras arbete. Diskussionerna följde diskussionsfrågorna samtidigt som nya utmaningar togs upp.

Dessa innefattade:

- Ett ökat fokus på friluftsliv/idrott som attraktiv konkurrensfördel
- Vardagsrörelse och besöksnäring under samma eller olika paraplyer
- Nya tekniker för att visualisera och samla data/statistik
- Utveckling av intern och extern terminologi
- Utvecklingsarbete och drift på olika aktörer
- Många interna aktörer som har olika intressen i idrott/friluftsliv
- Väga samman idrottsperspektiv och friluftsperspektiv
- Formalisera samarbeten för varaktigt arbete

Seminariet lade en grund för det fortsatta arbetet under den efterföljande workshopen.

Workshop

Syftet med workshopen var att fortsätta utveckla diskussioner som startades under seminariet samt att tillsammans formulera relevanta frågeställningar för fortsatt forskning. Workshopen, som hölls på plats i Köping, baserades löst på aktiviteter som utvecklats inom IBA-metoden (Inquiry Based Approach) för samverkan kring komplexa samhällsproblem (Westin, Calderon & Hellquist 2016).

Besöket i Köping inleddes med ett platsbesök på Kristinelunds sportfält. Där fick vi en genomgång av processen kring projektet av Anders Eriksson, enhetschef för anläggningar och föreningsstöd på Kultur- och fritidsförvaltningen.

Workshopens andra dag inleddes med en återkoppling kring trender och utmaningar som hade diskuterats under projektets gång. Deltagarna bjöds in att kommentera en lista med sammanfattade punkter som samlats in under projektet. Här återfanns ämnen som bland annat synergieffekter av gränsöverskridande aktiviteter och processer, multifunktionalitet, kopplingar mellan olika platser/målpunkter, samverkan och kunskapsutveckling inom och mellan förvaltningar/enheter. Vi diskuterade även ett behov av innovativa former av data, statistik och visualisering, bidragsformer till föreningar och utmaningar kring markägarförhållanden framförallt i relation till vandringsleder. I samband med diskussionen om utmaningar och trender fick deltagarna reflektera över frågan om vilka aktiviteter utförs inom respektive organisation som adresserar de identifierade utmaningarna/trenderna.

Frågeställningar inför fortsatt forskning

Ett centralt syfte med projektet var att med hjälp av de fyra deltagande kommunerna identifiera frågeställningar för framtida forskning. Återigen byggde diskussionen om detta löst på metoder hämtade från IBA-metoden. Deltagarna på workshopen fick först enskilt fundera över möjliga frågeställningar utifrån följande kriterier:

- Frågeställningarna ska ha koppling till de trender/utmaningar som har diskuterats.
- Alla gruppens medlemmar ska uppleva frågeställningarna som relevant.
- Frågeställningarna ska innehålla komplexa delar som är svåra för en enskild aktör att ta sig an.

Utifrån detta identifierades följande gemensamma frågeställningar och komplexa problematiker:

- Rådande stuprör inom kommunerna skapar skarpa gränser mellan ansvarsområden och hindrar en förvaltningsövergripande kunskapsutveckling kring underhåll och planering. Detta skapar också skarpa gränser i landskapet. En kontinuerlig och sömlös förvaltning av platser för idrott, friluftsliv och park skulle kunna skapa ännu bättre förutsättningar för att locka användare till aktiviteter. Vilka arbetsätt, strategier och verktyg behövs för att uppnå ett gemensamt ägandeskap och gemensamt ansvar för planeringen av fritidens landskap?
- Vid sidan av andra kommunala verksamhetsområden som har ett starkare juridiskt ramverk, så som skola och omsorg, har fritiden en mer oklar position. Inga ramar finns för hur fritiden bör hanteras, hur fritiden skall planeras och hur den ska ges utrymme i den kommunala geografien. Det finns ofta

ambitioner att lyfta in fritidens frågor i tidiga skeden av samhällsplaneringsprocessen, men det är inte alltid dessa ambitioner ger resultat i praktiken. Ett undersökande av fritidsplaneringens domäner och inflytande är därför en möjlig fråga för fortsatt forskning. Vilken position har fritidsfrågor inom de svenska kommunerna, och hur kan fritidens värde uppmärksammas?

- I mindre kommuner är det inte självklart att ha den juridiska kompetensen rörande tex avtalsfrågor med föreningar och markägare formaliserad inom kommunens organisation. Juridiska tjänster kan beställas in men till en hög kostnad. Vilken roll spelar skillnader i kommuners juridiska resurser/kompetenser för möjligheten till innovativ fritidsplanering?
- Fritidens frågor är ofta mångtydiga och skiftande, ett aktivt fritidsliv är beroende av en mängd olika sociala och materiella förutsättningar. Därför är det en utmaning att ta fram nyckeltal och prognoser. Inte sällan har fritiden andra tidshorisonter, mer här och nu, till skillnad mot till exempel översiktsplaneringens långa perspektiv. Med detta i åtanke är det svårt att foga in fritidens perspektiv i en mer teknisk planeringspraktik, men även delvis i en långsiktig och övergripande planeringspraktik. Vilken typ av evidens eller vilken typ av nyckeltal är möjliga att ta fram, och få genomslag med? Hur kan kultur- och fritidens effekter på social hållbarhet och folkhälsa kommuniceras? Vilka planeringsverktyg skulle behöva tillkomma för att hantera tex snabba förändrade behov för föreningar och andra utövare?
- För friluftslivet är tillgång till icke-kommunal mark en förutsättning. I tätortsnära skogar, naturområden och jordbrukslandskap bedrivs friluftsliv och vissa anläggningar, tex vandringsleder och naturreservat sträcker sig över fastighetsgränser. Hur påverkar markägoförhållanden kommunernas möjlighet att långsiktigt planera och marknadsföra det lokala friluftslivet? Hur kan kommunen undvika konflikter med markägare kring användandet av privat eller företagsägd mark för friluftssändamål? Hur kan markägare göras delaktiga i planeringen, drift eller förvaltning av anläggningar?
- Inom stadsbyggnad och stadsutveckling finns ofta verktyg för att beräkna och kompensera förlust av gröna värden. I fråga om förlorade sociala värden finns inte en lika tydlig verktygslåda. Om mark som tidigare varit för fritidsändamål tas i anspråk för exploatering är det svårt att följa upp hur de förlorade värdena ersätts. Vilka medel finns idag för att kompensera förlorade sociala värden, framförallt kopplade till idrott, friluftsliv och rekreation, och vilka nya verktyg behövs?

- Flertal möjligheter finns för kommuner och föreningar att söka ekonomiska medel för att genomföra diverse projekt inom idrott och fritid. Detta leder ofta till tillfälliga projektsatsningar på specifika aktiviteter eller platser. Ett projektfokus brister dock i möjligheten att permanenta eller förlänga positiva insatser. Hur kan vi hitta former för delaktighet och inflytande, samt finansieringsformer, för att säkerställa ett projekt fortsatta varaktighet?
- Multifunktionalitet är ett begrepp som återkommer i diskussioner om idrott och friluftsliv. Med begränsad yta blir vikten av multifunktionalitet tydlig då fler aktiviteter behöver samsas. Multifunktionalitet kan även ge synergieffekter i form av sociala möten men samtidigt ökar risken för konflikt. Vilken form av multifunktionalitet är eftersträvansvärd? Hur hittar vi strategier för att samsas?
- Kommunens ekonomiska verktyg för att planera och stödja fritid, idrott och friluftsliv kommer i många former; direkta bidrag till föreningar, drift och investeringar i anläggningar och tid och resurser för utredningar och politisk diskussion. I den dagliga verksamheten kan det vara svårt att få en överblick av de sammanlagda summorna till olika aktörer. Hur säkerställer vi att kommunens pengar fördelas jämställt och jämlikt?
- Den största målgruppen för kommunernas fritidsplanering är barn och unga. Att nå ut till dessa är en central fråga, framförallt då kontakten till föreningar minskar och är ojämnt fördelat. En möjlig samverkanspart inom kommunen rörande barn och unga är skolan och utbildningsförvaltningarna. Vilka ingångar finns till samverkan med skolan för att främja en aktiv fritid bland barn och unga?

Vid sidan om inspel till möjlig framtida forskning kom diskussionen att kretsa kring mer praktiska och direkta lösningar för att underlätta fritidsplaneringen inom kommunerna. Deltagarna lyfte en önskan om mer bestående arenor för samverkan och diskussion mellan kommuner. Det regionala perspektivet lyftes som viktigt och länsstyrelsernas roll diskuterades. Mellankommunala samarbeten finns men fler diskussionsarenor efterfrågas. Som en del i det efterfrågades även någon form av plattform eller kunskapsutbyte rörande projektbidrag. Mycket tid läggs inom kommunerna på att leta efter möjliga bidrag för att genomföra projekt kopplat till idrott, friluftsliv och rörelse. En samlad portal där möjliga bidrag samlas skulle skapa tid och resurser.

Avslutande reflektion

Projektets utgångspunkt var en undran inför landskapets potential i fritidsförvaltningens strategiska arbete. Genom projektet har det blivit synligt att

fritidslandskapet är mötesplats för många olika aktiviteter, och många olika professioner.

Fritidens landskap kan beskrivas dels som stödjande fysiska strukturer för aktiv fritid -anläggningar, natur, park, offentliga rum. Men fritidens landskap behöver även vara mer än det rent fysiska, det behöver också stödjas av ett perspektiv inom planeringen som adresserar detta landskap som just ett landskap. Det vill säga som sammanhängande men komplext, fyllt av olika tolkningar och funktioner. Och därtill, som bestående av flera sammanlänkade skalor, från det bostadsnära, till större anläggningar, naturområden och alla de stråk där emellan. Detta komplexa landskap kan adresseras genom olika metoder och perspektiv, varav några har blivit synliga genom projektet.

Den avslutande workshopen resulterade i konkreta frågor rörande markanvändning, markägarförhållanden, relationer till föreningar samt mer processororienterade frågor rörande fritidens roll inom den kommunala planeringen i stort. Gemensamt för dessa olikartade frågor är ett utforskande av det gränsöverskridande; gränsöverskridande praktiker i form av överbryggande av stuprör, och gränsöverskridande markanvändning i form av multifunktionalitet och flexibla kopplingar mellan olika platser.

Diskussionerna kring behovet att väga samman idrottsperspektiv och friluftsperspektiv för att främja aktiv fritid visar på potentialen i att hantera platser och rumsliga resurser som sammanlänkade istället för separerade noder. Det visar även hur mångfunktionalitet, på olika skalor, är centralt för att förstå fritidens landskap. I den lilla skalan som i Kristinelunds Sportfält i Köping eller genom att kanalisera olika aktiviteter till olika delar i ett större mångfacetterat landskap som i Täby. Användbarhet, tillgänglighet och vikten av brukarperspektiv visar på vikten av att förstå den aktiva fritiden ur ett vardagsperspektiv, där närhet till fritidslandskapet blir centralt för att möjliggöra aktivitet. Att arbeta processororienterat, som i Gävle, och att kartlägga alla de interna aktörer som på olika vis hanterar frågor som rör aktiv fritid, som i Vallentuna och Täby har lyft som en central förutsättning för att arbeta med aktiv fritid och med fritidslandskapet. Dessa perspektiv visar på möjliga *potentialer* att fortsätta vidareutveckla, i den kommunala praktiken eller genom framtida forskning. *Utmaningar* och *utvecklingsbehov* har också identifierats genom projektets olika aktiviteter.

I projektets avslutande diskussioner blev det tydligt att det inte bara behövs forskning kring specifika frågor utan att det även finns stort behov av andra arenor för att tillsammans, och i större skala, diskutera utmaningar och arbetssätt.

Genom att arbeta med förstudier där representanter från praktiken är aktiva parter i diskussionen så säkerställs det att den framtida forskningen hanterar relevanta frågeställningar som kan komma till direkt nytta för praktiken. Genom att binda

samma tidigare forskning, praktikrelevanta frågor och kompetenser inom SLU skapas en god grund för nya ansökningar och forskningsprojekt.

Publicering och spridning

Vid sidan av denna avslutande och sammanfattande rapport så har projektet även författat ett Movium Faktablad som kommer att publiceras under 2024. En populärvetenskaplig artikel har publicerats open-access på onlinetidskriften idrottsforskning.se och kommer även att publiceras i tidningen Nordisk Sport & fritidsmiljö under 2024. Projektet har också utgjort grund för en ansökan till Formas utlysning Gestaltad livsmiljö för hälsa och välbefinnande. Ansökan till Formas rör ett flerårigt projekt med titeln *Återbruk av Fritidens landskap: urbana landskapsstrategier för en rättvis vardagsrekreation*, som bygger på nära samarbete med Täby kommun och Landskapslaget. Därmed har projektet Fritidens landskap uppnått syftet med att föra fram underlag för vidare forskning kring landskapets roll och potential i den strategiska fritidsplaneringen. Frågeställningarna som har producerats inom ramen för projektet kommer att ligga till grund för flera forskningsansökningar.

Referenser

- Chen, T.-H. K., Horsdal, H. T., Samuelsson, K., Closter, A. M., Davies, M., Barthel, S., Pedersen, C. B., Prishchepov, A. V., & Sabel, C. E. (2023). Higher depression risks in medium- than in high-density urban form across Denmark. *Science Advances*, 9(21), eadf3760. <https://doi.org/doi:10.1126/sciadv.adf3760>
- Dobson, J., Birch, J., Brindley, P., Henneberry, J., McEwan, K., Mears, M., Richardson, M., & Jorgensen, A. (2021). The magic of the mundane: The vulnerable web of connections between urban nature and wellbeing. *Cities*, 108, 102989.
- Engström, A. (2023). Planning for an urban recreational landscape: tracing geographies of outdoor recreation in the compact city. *Acta Universitatis Agriculturae Sueciae*(2023: 59).
- European commission (2022) *Special Eurobarometer 525: Sport and physical activity*. Tillgänglig via: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2668>
- Faskunger, J., & Tobiasson, H. (2023). *FASiS Genomlysning av styrande dokument... eller konsten att lyfta frågan, undvika stuprör och långsiktigt bygga kedjan starkare för ökad hållbarhet, attraktiva livsmiljöer och utveckling*. Region Sörmland
- Gävle kommun (2017) *Översiktsplan Gävle kommun 2030 – med utsikt mot 2050*. Gävle kommun.
- Gävle kommun (2022). *Aktivt friluftsliv Gävle – upptäck, upplev och njut av Gävles friluftsliv*. Livsmiljö Gävle, Avdelning Fritid
- Köpings kommun & WSP (2020). *Kristinelunds sportfält – förslag till utformning*.
- Lehto, C., Hedblom, M., Öckinger, E., & Ranius, T. (2022). Landscape usage by recreationists is shaped by availability: Insights from a national PPGIS survey in Sweden. *Landscape and Urban Planning*, 227, 104519. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2022.104519>
- Lindholm, G. (2012). 'Visible Gestures': On urban landscape perspectives in planning. *PLANNING THEORY*, 11(1), 5-19.
- Mack, J. (2021). Impossible nostalgia: green affect in the landscapes of the Swedish Million Programme. *Landscape Research*, 1-16.

- Norberg, J. R. (2004). *Idrottens väg till folkhemmet : studier i statlig idrottspolitik 1913-1970*. SISU idrottsböcker.
- Pries, J., & Qviström, M. (2021). The patchwork planning of a welfare landscape: reappraising the role of leisure planning in the Swedish welfare state. *Planning Perspectives*, 36(5), 923-948.
- Stenseke, M., & Hansen, A. S. (2014). From rhetoric to knowledge based actions—Challenges for outdoor recreation management in Sweden. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 7, 26-34.
- Täby kommun (2016). *Program för rörligt friluftsliv i Täby*. Täby kommun
- Täby kommun (2019). *Anläggningsplan för kultur- och fritidsnämndens idrottsanläggningar i Täby kommun 2020-2030*. Kultur- och fritidsförvaltningen.
- Täby kommun (2022a). *Halva Täby grönt. Grönplan för Täby kommun*. Samhällsutvecklingskontoret.
- Täby kommun (2022b). *Översiktsplan Täby 2050 – Staden på landet*. Samhällsutvecklingskontoret
- Täby kommun (2023). *Täby kommun, Lokalförsörjningsplan 2023 till 2033 med utblick mot 2041*. Kommunledningskontoret.
- Vallentuna kommun (2018) *Kartläggning friluftsliv*. Fritidsförvaltningen
- Westin, M., Calderon, C., & Hellquist, A. (2016). Att leda samverkan : En handbok för dig som vill hantera komplexa samhällsutmaningar. SWEDESD, Sida, Uppsala universitet.
Tillgänglig via: <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-306432>
- White, M. P., Elliott, L. R., Grellier, J., Economou, T., Bell, S., Bratman, G. N., Cirach, M., Gascon, M., Lima, M. L., Löhmus, M., Nieuwenhuijsen, M., Ojala, A., Roiko, A., Schultz, P. W., van den Bosch, M., & Fleming, L. E. (2021). Associations between green/blue spaces and mental health across 18 countries. *Scientific Reports*, 11(1), 8903.
<https://doi.org/10.1038/s41598-021-87675-0>
- World Health Organization. (2019). *Global action plan on physical activity 2018-2030: more active people for a healthier world*. World Health Organization.